

na sprawy międzynarodowe w zasięgu światowym. Również szeroki wachlarz tematów nie zamyka się w kręgu zagadnień bezpośrednio dotyczących Niemiec zachodnich i Stanów Zjednoczonych.

Na tle dyskutowanych zagadnień i wypowiedzi nie może ująć uwagi, że strona niemiecka zajmuje nieprzejednane stanowisko ilekroć chodzi o problemy związane z Berlinem, granicą na Odrze i Nysie, ze zjednoczeniem Niemiec oraz uznaniem NRD. W innych zagadnieniach zachodni Niemiec partnerzy zajmują wtedy stanowisko kompromisowe, jeżeli manifestowanie wątpliwości, pozwala spodziewać się osiągnięcia celów w ten właśnie sposób.

Rozmowy amerykańsko-zachodniemieckie prowadzone są również w ramach innych organizacji i stowarzyszeń, których wpływ jest niemniej znaczny. Tu wymienić należy Konferencję niemiecko-amerykańską w Chicago, odbytą w dn. 22—25 marca 1962 r. pod hasłem „Problem Berlina a przyszłość Europy wschodniej”²⁶.

Dla nas szczególnie interesującą okolicznością jest udział w tych sesjach również takich osobistości, jak np. ze strony niemieckiej czołowych przywódców ziomekstw²⁷, tzn. barona Kl. Th. von Guttenberga i W. Jakscha, a ze strony amerykańskiej — dr Ch. Emmeta²⁸ i prof. Ph. Mosely'ego²⁹.

Marian Jaśkowski

ZMIANY W STRUKTURZE BILANSU PŁATNICZEGO NRF

Uwagi wstępne

Ogłoszone ostatnio przez *Deutsche Bundesbank* dane dotyczące bilansu płatniczego za r. 1962 wzbudziły ponownie zainteresowanie opinii publicznej, której uwaga zajęta była przez dłuższy czas raczej przebiegiem i perspektywami koniunktury niż stosunkami płatniczymi z zagranicą¹. *Bundesbank* zastosował w układzie bilansu płatniczego metodę odmienną od stosowanej przez Urząd Statystyczny NRF, a mianowicie specjalne transakcje kapitałowe ujął w jednej pozycji tworząc tzw. „bilans podstawowy” (*basic balans*). Transakcje specjalne, łącznie z obrotem kapitałów krótkoterminowych, stanowiły element bardzo zmienny wpływający w sposób znaczący na wyniki bilansowe. Wyeliminowanie tych dwóch pozycji, mających w dużym stopniu charakter chwilowy, poza „bilans podstawowy” pozwoliło na znacznie lepsze wyeksponowanie elementów, mających zasadnicze znaczenie dla gospodarki i zorientowanie się w ich długofalowych tendencjach rozwojowych.

W tabeli I przedstawiono bilanse płatnicze za ostatnie pięćlecie (1958—1962) zestawione wg opisanej wyżej metody. Z tabeli tej wynika, że po raz pierwszy od r. 1958 (*Bundesbank* mówi w sprawozdaniu o r. 1950) ujemne saldo bilansu

²⁶ Por. M. Jaśkowski, *Konferencja niemiecko-amerykańska w Chicago*, „Przegląd Zachodni” nr 3/1962, s. 157—163.

²⁷ „Le Monde” z dn. 24 IV 1962 pisze w związku z tym: „Przywódcy przedsiębiorców, stanowiący mniejszość w swoim kraju, świadomi zastrzeżeń i podejrzeń, które zagranica żywi do ich akcji, doszli do przekonania, że zwykłe zaprzeczenia — opierające się na uroczyście zapewnieniach — nie są już wystarczające, aby znieść nieuchwytną kwarantannę, w jakiej się znaleźli, a na którą częściowo z własnej winy zostali skazani. Dlatego też zaczynają szukać kontaktów poza krajem, aby przybrać postać wysłanników dobrej woli i nawiązywać rozmowy ponad granicami i oceanami”.

²⁸ Ch. Emmet, publicysta, urzędujący wiceprzewodniczący *American Council on Germany* Nowy Jork. Emmet zorganizował w USA, wkrótce po zakończeniu wojny, komitet przeciwko masowym przesiedleniom.

²⁹ Prof. P. Mosely, kierownik wydziału naukowego *Council on Foreign Relations*, Nowy Jork.

¹ Por. T. Krajczycki, *Bilanse płatnicze NRF*, „Przegląd Zachodni” nr 5/1962.

TABELA I

Bilanse płatnicze za czas od 1958 do 1962 r.

W milionach DM	1958	1959	1960	1961	1962
A. „Bilans podstawowy”					
I. Rachunek bieżący					
1. Bilans handlowy	+4 954	+5 361	+5 223	+6 615	+3 476
2. Bilans usług	+2 880	+1 625	+2 200	- 134	- 990
3. Bilans świadczeń nieodpłatnych	-1 854	-2 902	-2 878	-3 483	-3 777
Saldo rachunku bieżącego	+5 980	+4 084	+4 545	+2 998	-1 291
II. Rachunek kapitałów długoterminowych (bez transakcji specjalnych)	-1 568	-2 623	- 157	- 228	+ 17
Saldo bilansu podstawowego (I+II)	+4 412	+1 461	+4 388	+2 770	-1 274
B. Transakcje specjalne w obrocie kapitałowym	- 271	-1 432	- 269	-5 327	+ 480
C. Rachunek kapitałów krótkoterminowych (bez transakcji specjalnych)	- 553	-2 193	+2 124	+ 395	- 51
Saldo rachunku bieżącego i rachunku kapitałów (A+B+C)	+3 588	-2 164	+6 243	-2 162	- 845
D. Niewyjaśnione różnice między bilansem dewizowym a saldem rachunku bieżącego i rachunku kapitałów	- 400	- 40	+1 764	+ 234	+ 293
E. Bilans dewizowy (zmiany rezerw dewizowych netto <i>Bundesbanku</i>)	+3 188	-2 204	+8 007	-1 928	- 552

płatniczego nie jest rezultatem płatności specjalnych i ruchu kapitałów krótkoterminowych, lecz wynikiem znacznie głębszych procesów gospodarczych. Formalnie rzecz biorąc, o ujemnym saldzie bilansu zdecydował pasywny wynik rachunku bieżącego. Nadwyżka bilansu handlowego tak znacznie zmniejszyła się, że nie wystarczyła na pokrycie deficytu z usług i nieodpłatnych świadczeń, które zresztą wzrosły w stosunku do roku ubiegłego.

Poszczególne elementy bilansu za r. 1962 przedstawiają się następująco:

Handel zagraniczny

Ogólne obroty handlu zagranicznego wzrosły w r. 1962 o 7,5% (w roku poprzednim o 5,7%), a charakterystyczną ich cechą był znacznie szybszy wzrost importu niż eksportu. Nadwyżka bilansowa zmalała wskutek tego do kwoty 3,5 mld DM (r. 1961 — 6,6 mld DM).

TABELA II

Rozwój importu według grup towarowych

Rok	Razem		Art. żywność.		Surowce		Przem. półprodukty		Wyroby gotowe	
	mln DM	zmiana* %	mln DM	zmiana* %	mln DM	zmiana* %	mln DM	zmiana* %	mln DM	zmiana* %
1960	42 723	+19,3	11 246	+ 4,8	9 269	+19,6	8 061	+34,9	13 746	+24,6
1961	44 363	+ 3,8	11 677	+ 3,8	9 095	- 1,9	7 542	- 6,4	15 550	+13,1
1962	49 499	+11,6	13 681	+17,2	8 822	- 3,0	7 862	+ 4,2	18 691	+20,2

* w stosunku do roku poprzedniego.

Wartość importu wzrosła o 11,6%, wobec 3,8% w r. 1961, równocześnie jednak — zgodnie z ogólną tendencją na rynkach światowych — spadł wskaźnik wartości przywozu o dalsze 2 punkty, do 87 (1954 = 100), tak że ilościowy wzrost importu był jeszcze wyższy i wyniósł ok. 14%. Nawet jeżeli wyeliminuje się czynniki wyjątkowe powiększające przywóz — zakupy zbrojeniowe oraz zmianę metod ujęcia statystycznego — pozostaje jeszcze jego wzrost o 9%.

Z tabeli II widać, że przywóz artykułów żywnościowych i gotowych wyrobów przemysłowych miał decydujące znaczenie dla zmian w całości importu. Przy środkach żywności, których import wzrósł o 17%, pewną rolę w zwiększeniu zakupów grały stosunkowo gorsze zbiory w r. 1961 oraz chęć zabezpieczenia się przed oczekiwaną podwyżką cen w związku z wejściem w życie postanowień regulujących rynek produktów rolnych EWG. Największy jednak wzrost importu tak w kwocie bezwzględnej, jak i w stosunku do roku ubiegłego (20%), nastąpił w wyrobach gotowych. Przyczyną tego był (jak sądzi *Bundesbank*) przede wszystkim trwający nadal wzrost dochodów szerokich mas ludności z jednej strony, z drugiej zaś — wzrost konkurencyjności towarów zagranicznych, wynikający z podniesienia się poziomu kosztów wewnętrznych. Również obniżka ceł, jaka nastąpiła 1 I i 1 VII 1962 między krajami EWG, mogła odegrać tutaj pewną rolę. W końcu niemałe znaczenie miał także wzrost zakupów zbrojeniowych — wzrosły one w stosunku do r. 1961 prawie 60%.

TABELA III

Rozwój eksportu według grup przemysłowych

Rok	Przemysł inwestycyjny										Przemysły surowcowe	Przemysł konsumpcyjny
	Razem		razem		w tym maszyn		w tym samoch.					
	mln DM	zmiana* %	mln DM	zmiana* %	mln DM	zmiana* %	mln DM	zmiana* %	mln DM	zmiana* %		
1960	47 946	+16,4	25 277	+15,0	9 065	+17,9	6 327	+13,4	14 122	+19,4	6 596	+15,1
1961	50 978	+ 6,3	27 606	+ 9,2	10 985	+21,2	6 529	+ 3,2	14 941	+ 2,6	6 826	+ 3,5
1962	52 975	+ 3,9	29 177	+ 5,7	11 777	+ 7,2	7 096	+ 8,7	14 221	- 1,9	7 399	+ 8,4

* w stosunku do roku poprzedniego.

Stopa wzrostu eksportu obniżyła się w r. 1962 do 3,9%, po 16,4% i 6,3% w latach poprzednich (patrz tabela III). Są dwie zasadnicze przyczyny takiego zwolnionego rozwoju: osłabiona konkurencyjność towarów zachodniemieckich, o czym mówiliśmy już powyżej, oraz osłabiony popyt ze strony niektórych krajów importujących wywołany ich wewnętrznymi tendencjami stagnacyjnymi, a w każdym razie przejawami zmniejszającego się wzrostu koniunktury.

W regionalnym układzie handlu zagranicznego utrzymały się nadal dotychczasowe tendencje. Udział krajów EWG, stanowiący w r. 1961 około 31% obrotów zagranicznych NRF, zwiększył się do około 33% wskutek impulsów wychodzących z postępującej integracji. Import z tych krajów wzrósł ponad przeciętną o 16%, a eksport do nich o 11%. Szczególnie duży wzrost obrotów nastąpił w stosunkach z Włochami — import podniósł się tu o 23%, eksport o 21%. W obrotach z krajami EFTA import NRF wzrósł o 9%, eksport o 2%, przy czym największy udział we wzroście tego importu miała Wielka Brytania (20%). Eksport natomiast NRF do tego kraju zmniejszył się o 8%. Ogólnie udział krajów EFTA w obrotach NRF nie uległ większym zmianom. Udział w imporcie wyniósł

-- podobnie jak w roku ubiegłym — 19%, a w eksporcie 28%. Wzrosły również, ponad przeciętną, obroty NRF ze Stanami Zjednoczonymi — w imporcie o 15%, w eksporcie o 10%, wskutek czego ujemne saldo handlu z tym krajem wzrosło z 2,6 mld DM w r. 1961 do 3,2 mld DM w r. 1962. Kraje Europy wschodniej utrzymały nadal swój 4% udział w ogólnych obrotach handlowych NRF.

Bilans usług

Pogorszenie się bilansu usług przypisać należy w pierwszym rzędzie rosnącemu deficytowi w ruchu turystycznym. Wydatki niemieckich turystów zagranicą wzrosły w r. 1962 o 1,1 mld DM i wyniosły 4,6 mld DM, podczas gdy zagraniczni turyści wydali w NRF 2,2 mld DM, tj. o 150 mln DM więcej niż w roku poprzednim. Deficyt z tego tytułu wzrósł z 1,5 mld DM w r. 1961 do 2,4 mld w r. 1962. Zdaniem prasy zachodniemieckiej, nie należy spodziewać się w najbliższym czasie zmniejszenia się turystycznych wyjazdów zagranicznych z NRF. Przeciwnie, rosnące dochody ludności wskazują na możliwość wzmoczenia się jeszcze takich wyjazdów. Ujęte w pozycji „usługi” wpływy od wojsk NATO wyniosły 4,3 mld DM tj. o 0,5 mld DM więcej niż w r. 1961. Jeżeli wyeliminujemy wpływy od wojsk NATO, okaże się, że ujemne saldo samych usług o charakterze handlowym wyniosło 5,3 mld DM. Ujemne saldo bilansu dochodów z kapitału ma stałą tendencję wzrostu. Dochody zagranicznego kapitału z inwestycji w NRF, przeważnie przemysłowych, szybko rosną i można przypuszczać, że rozbitcie się rokowań o przystąpienie Wielkiej Brytanii do EWG będzie bodźcem do dalszych inwestycji obcego kapitału, zwłaszcza amerykańskiego.

Do deficytu bilansu usług w NRF przyczyniły się w końcu niemało przelewy zarobków robotników cudzoziemców. Wzrosły one w r. 1962 o 700 mln DM i osiągnęły kwotę 1,6 mln DM.

Bilans świadczeń nieodpłatnych

W bilansie świadczeń nieodpłatnych główną pozycję stanowią odszkodowania wojenne w kwocie 2,4 mld DM, a następnie wpłaty na fundusz pomocy EWG dla krajów słabo rozwiniętych w kwocie 308 mln DM. Resztę stanowią wpłaty przemysłu na rzecz *Montan-Union*, prywatne świadczenia, jak zapomogi itp.

Rachunek kapitałów długoterminowych

Niewielkie saldo (+17) rachunku kapitałów długoterminowych świadczy o pewnej stabilizacji i równowadze, jaka — po dużych wahanach — nastąpiła w dziedzinie powiązań NRF z międzynarodowymi rynkami kapitałowymi. W r. 1962 długoterminowe lokaty kapitału zachodniemieckiego za granicą w formie zakupu papierów wartościowych, względnie inwestycji bezpośrednich, jak też pożyczek rządowych dla krajów słabo rozwiniętych były w przybliżeniu równe takimż lokatom kapitału zagranicznego w NRF.

Transakcje specjalne

Transakcje specjalne miały miejsce w roku sprawozdawczym — wyłącznie z Międzynarodowym Funduszem Walutowym. Saldo powstało z kredytów udzielonych w DM w kwocie 462 mln DM i spłaty kredytów w kwocie 942 mln DM. Największego kredytu udzielono Kanadzie 320 mln DM, najwyższą spłatą była brytyjska (720 mln DM).

Rachunek kapitałów krótkoterminowych

Rachunki dewizowe banków komercyjnych wykazywały wprawdzie w ciągu roku duże wahania, jednak na koniec roku zobowiązania i należności uległy daleko idącemu wyrównaniu. Z początkiem r. 1962 nastąpił odpływ dewiz wy-

równany ponownym ich dopływem pod koniec roku w związku z pewnym napięciem w płynności banków.

Uwagi końcowe

Kluczową pozycję w bilansie płatniczym zajmuje bilans handlowy. O przyczynach spadku aktywnego salda handlu zagranicznego prawie do połowy nadwyżki z roku poprzedniego wspominaliśmy już wyżej. Obserwując jednak kształtowanie się salda w poszczególnych kwartałach 1962 r. zauważyć można, że po szczególnie niekorzystnym kwartale pierwszym, kiedy nadwyżka eksportu wyniosła 610 mln DM, w dalszych wysokość jej była stosunkowo równa, wahała się bowiem w granicach od 940 do 970 mln DM. Można by z tego wnosić, że między importem a eksportem nastąpiła względnie trwała równowaga, która utrzyma się i w roku bieżącym, jeżeli apele rządu NRF o „umiarkowanie” dadzą rezultat i ruch „spirali płace-koszty” zostanie zatrzymany.

Poprawy bilansu płatniczego ze strony usług i świadczeń nieodpłatnych przewidywać nie można. Wyjazdy turystyczne mają trwałą tendencję wzrostu, a ostatnie sprawozdania biur podróży pozwalają spodziewać się w r. 1963 nowych rekordów pod tym względem. Wpływy dewizowe od obcych wojsk wobec będących w toku zmian w strategii NATO, będą w przyszłości raczej mniejsze niż większe, a niezależnie od tego państwa, których wojska stacjonują w NRF, starają się chociaż częściowo skompensować sobie koszty z tym związane, nakłaniając rząd NRF do zwiększenia u siebie zakupów zbrojeniowych. Kwoty wypłacane przez NRF z tytułu odszkodowań wojennych mogą się jeszcze w najbliższym czasie zwiększyć, gdyż zgłaszane są nowe pretensje. Sama tylko *Jewish Claim Conference* wystąpiła z nowymi żądaniem w wysokości 3 do 4 mld DM.

Szczególnie trudno przewidzieć ruchy kapitałów. Jeżeli chodzi o obroty kapitałami długoterminowymi, to pewne jest, że wzrosną dalej kredyty dla krajów słabo rozwiniętych w granicach zawartych umów, możliwe są jednak i inne zmiany, nie dające się przewidzieć.

Uogólniając powyższe uwagi, można wyrazić przypuszczenie, że skłonność „bilansu podstawowego” do pasywności utrzymywać się będzie i w najbliższej przyszłości, co nie wyklucza możliwości odmiennego kształtowania się ogólnego (dewizowego) salda bilansu płatniczego. Nie wydaje się jednak, by mogły z tego wyniknąć, na razie przynajmniej, jakieś groźniejsze konsekwencje dla gospodarki NRF. Rezerwy dewizowe *Bundesbanku* są bowiem dostatecznie wielkie (około 28 mld DM), aby pokryć takie deficyty jak ten, który powstał w r. 1962².

Tadeusz Krajczycki

TELEWIZJA NRD W PIERWSZYM 10-LECIU SWEGO ISTNIENIA

Uchwała Rządu NRD o zorganizowaniu telewizji powzięta została w marcu 1950 r., niebawem też rozpoczęto budowę odpowiedniego ośrodka w Berlin-Adlershof. Działalność tego nowego czynnika w życiu kulturalnym kraju podporządkowano Państwowemu Komitetowi Radiowemu (*Staatliches Rundfunkkomitee*)¹.

Telewizja NRD rozpoczęła swoją pracę wyświetleniem pierwszego programu

² Źródła: „Blick durch die Wirtschaft” z dn. 12 II 1963 i 13 II 63; „Die Zeit” z dn. 15 III 63; „Wirtschaft und Statistik” nr 1/63; „Deutsche Zeitung” z 12 II 63; „Der Volkswirt” z 22 II 63.

¹ H. Ley, *Funk und Fernsehen im Dienste der DDR — Nachrichten und Pressewesen in der DDR*. Wyd. Gesellschaft für Kulturelle Verbindungen mit dem Ausland, Berlin.